

دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی

پایان نامه‌ی کارشناسی ارشد در رشته روانشناسی و آموزش کودکان استثنایی

رابطه سبک‌های تفکر و خلاقیت در دانشجویان استعداد درخشان و دانشجویان ممتاز

به وسیله‌ی
فاطمه ترابی

استاد راهنما
دکتر دیبا سیف

دی ماه ۱۳۹۰

به نام خدا

اظهارنامه

اینجانب فاطمه ترابی دانشجوی رشته‌ی روان شناسی و آموزش کودکان استثنائی گرایش کودکان استثنائی دانشکده‌ی علوم تربیتی و روان شناسی اظهار می‌کنم که این پایان نامه حاصل پژوهش خودم بوده و در جاهایی که از منابع دیگران استفاده کرده‌ام، نشانی دقیق و مشخصات کامل آن را نوشته‌ام. همچنین اظهار می‌کنم که تحقیق و موضوع پایان نامه‌ام تکراری نیست و تعهد می‌نمایم که بدون مجوز دانشگاه دستاوردهای آن را منتشر ننموده و یا در اختیار غیر قرار ندهم. کلیه حقوق این اثر مطابق با آیین‌نامه مالکیت فکری و معنوی متعلق به دانشگاه شیراز است.

نام و نام خانوادگی: فاطمه ترابی

تاریخ و امضاء: ۱۳۹۰/۲/۵

به نام خدا

رابطه سبک‌های تفکر و خلاقیت در دانشجویان استعداد درخشان و دانشجویان ممتاز

به کوشش
فاطمه ترابی

پایان نامه
ارائه شده به تحصیلات تکمیلی دانشگاه به عنوان بخشی
از فعالیت های تحصیلی لازم برای اخذ درجه کارشناسی ارشد

در رشته ی
روانشناسی و آموزش کودکان استثنایی

از دانشگاه شیراز

شیراز

جمهوری اسلامی ایران

ارزیابی شده توسط کمیته پایان نامه با درجه : عالی

دکتر دیبا سیف، استادیار بخش آموزش کودکان استثنایی (رئیس کمیته)

دکتر شهلا البرزی، دانشیار بخش آموزش کودکان استثنایی

دکتر راضیه شیخ الاسلامی، استادیار بخش روانشناسی تربیتی

دی ۱۳۹۰

تقدیم به :

پدر و مادری که دلیل بودن، ماندن و حرکت هستند.
آنان که وجودم از جسم وجودشان برخاسته، روحم با
طنین عشقشان نوا آموخته و اثرم از مروت لطفشان
به ثمر نشسته.

و تقدیم به :

خانواده عزیزم که در همه حال همراه و یاریگرم
هستند.

سپاسگزاری

حمد و سپاس بی‌کران شایسته الطاف خدایی است که توفیق سلامتی، تحصیل علم و تحقیق در رشته مورد علاقه‌ام را به من عطا فرمود.

تقدیر و تشکر از همکاری و مساعدت استاد گرانقدر سرکار خانم **دکتر دیبا سیف** که به عنوان استاد راهنما در مراحل مختلف پژوهش مرا یاری نمودند و با رفتار بزرگوارانه‌شان همواره برای من نمونه‌ای از یک معلم اخلاق باقی خواهند ماند و همچنین از اساتید ارجمند سرکار خانم **دکتر شهلا البرزی** و سرکار خانم **دکتر راضیه شیخ‌الاسلامی** که با وجود مشغله‌های بسیار، مشاوره‌ی این پایان‌نامه را پذیرفتند و نیز از استاد گرانقدر سرکار خانم **دکتر هاجر ستوده** به خاطر قبول زحمت داوری این پایان‌نامه، کمال تشکر و قدرانی را می‌نمایم. از پدر و مادر عزیز و مهربانم که عظیم‌ترین سرمایه‌های خوشبختی من هستند، تشکر می‌کنم و سلامتی آن‌ها را از درگاه خداوند منان خواستارم.

در پایان مراتب تشکر و قدردانی خود را به عزیزان دیگری که به انحاء مختلف در انجام این پژوهش یاریم نمودند، تقدیم می‌دارم.

چکیده

رابطه سبک‌های تفکر و خلاقیت در دانشجویان استعداد درخشان و دانشجویان ممتاز

به کوشش

فاطمه ترابی

هدف از پژوهش حاضر بررسی رابطه سبک‌های تفکر و خلاقیت در میان دانشجویان استعداد درخشان و دانشجویان ممتاز دانشگاه بود. بدین منظور گروهی متشکل از ۱۵۴ دانشجوی استعداد درخشان و دانشجوی ممتاز (۹۸ دختر و ۵۶ پسر) دانشگاه شیراز در این پژوهش شرکت داده شدند. به منظور گردآوری اطلاعات از دو پرسشنامه مداد کاغذی چند گزینه‌ای عابدی (۱۳۷۲) و نسخه کوتاه شده پرسشنامه سبک‌های تفکر استرنبرگ و واگنر (۱۹۹۲) که توسط البرزی و استوار (۲۰۰۷) تنظیم شده است، استفاده گردید. پایایی هر یک از ابزارهای سنجش از طریق محاسبه ضریب آلفای کرونباخ و روائی آنها از طریق محاسبه ضریب همبستگی درونی بین زیر مقیاس‌های هر یک از ابزارهای سنجش احراز گردید. نتایج حاکی از پایایی و روائی قابل قبول ابزارها بود. نتایج حاصل از این پژوهش نشان داد که بین انواع سبک تفکر و ابعاد خلاقیت همبستگی معنادار وجود دارد. هم‌چنین تحلیل‌های رگرسیونی چندگانه برای پیش‌بینی خلاقیت و ابعاد آن توسط انواع سبک تفکر با کنترل عامل جنسیت نشان داد که از میان سه نوع سبک تفکر، سبک تفکر نوع اول که خود دربرگیرنده زیر سبک‌های قانون‌گذاری، قضاوتی، کلی، مرتبه‌محوری و آزادمنشانه است، پیش‌بینی کننده هر چهار بعد خلاقیت مشتمل بر سیالی، بسط، ابتکار؛ و انعطاف‌پذیری است. این سبک، نمره کل خلاقیت دانشجویان استعداد درخشان و دانشجویان ممتاز رانیز پیش‌بینی نمود.

کلید واژه‌ها: سبک تفکر، خلاقیت، تیزهوشی، دانشجویان استعداد درخشان، دانشجویان ممتاز

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	فصل اول: مقدمه
۳	۱-۱- بیان مسأله.....
۴	۱-۲- ضرورت و اهمیت پژوهش.....
۶	۱-۳- اهداف پژوهش.....
۶	۱-۳-۱- هدف اصلی.....
۶	۱-۳-۲- اهداف فرعی.....
۶	۱-۴- پرسش‌های پژوهش.....
۶	۱-۵- تعاریف مفهومی متغیرها.....
۷	۱-۵-۱- تعریف خلاقیت.....
۷	۱-۵-۲- تعریف سبک‌های تفکر.....
۸	۱-۵-۳- تعریف تیزهوشی.....
۸	۱-۶- تعاریف عملیاتی متغیرها.....
۹	۱-۶-۱- خلاقیت.....
۹	۱-۶-۲- سبک‌های تفکر.....
۹	۱-۶-۳- دانشجویان استعداد درخشان.....
۹	۱-۶-۴- دانشجویان ممتاز.....

فصل دوم: مبانی نظری و پیشینه پژوهش

۱۱	۲-۱- مبانی نظری.....
۱۱	۲-۲- مبانی نظری سبک‌های تفکر.....
۱۲	۲-۲-۱- مدل سبک تفکر راست، چپ و تلفیقی.....
۱۳	۲-۲-۲- تکنیک شش کلاه تفکر.....
۱۵	۲-۲-۳- الگوی سبک‌های تفکر هریسون و برامسون.....

۱۶.....	۴-۲-۲- تئوری خودحکومتی ذهنی استرنبرگ.....
۱۷.....	۱-۴-۲-۲- سبک‌های تفکر تئوری خودحکومتی ذهنی استرنبرگ.....
۲۲.....	۳-۲- مبانی نظری خلاقیت.....
۲۳.....	۱-۳-۲- معنا و مفهوم واژه خلاقیت.....
۲۴.....	۲-۳-۲- تعریف خلاقیت.....
۲۶.....	۳-۳-۲- ویژگی‌های افراد خلاق.....
۲۷.....	۴-۳-۲- دیدگاه‌های خلاقیت.....
۳۲.....	۴-۲- تعریف تیزهوشی.....
۳۳.....	۱-۴-۲- مدل‌های تیزهوشی.....
۳۳.....	۱-۱-۴-۲- مدل تیزهوشی سه حلقه‌ای رنزولی.....
۳۴.....	۲-۱-۴-۲- مدل سه وجهی تیزهوشی استرنبرگ.....
۳۶.....	۳-۱-۴-۲- مدل متمایز تیزهوشی و سرآمدی گانیه.....
۳۶.....	۵-۲- پیشینه پژوهش.....
۳۶.....	۱-۵-۲- رابطه سبک‌های تفکر، تیزهوشی و خلاقیت.....
۳۷.....	۲-۵-۲- رابطه سبک‌های تفکر و خلاقیت.....
۳۸.....	۳-۵-۲- رابطه سبک‌های تفکر و تیزهوشی.....
۴۰.....	۴-۵-۲- رابطه خلاقیت و هوش.....
۴۱.....	۵-۵-۲- رابطه خلاقیت جنسیت.....
۴۴.....	۶-۲- نتیجه‌گیری.....

فصل سوم: روش تحقیق

۴۷.....	۱-۳- جامعه آماری.....
۴۷.....	۲-۳- شرکت‌کنندگان در پژوهش.....
۴۸.....	۳-۳- ابزار پژوهش.....
۴۹.....	۱-۳-۳- پرسشنامه سبک‌های تفکر.....
۵۱.....	۱-۱-۳-۳- روایی پرسشنامه سبک‌های تفکر.....
۵۴.....	۲-۱-۳-۳- پایایی پرسشنامه سبک‌های تفکر.....
۵۵.....	۲-۳-۳- پرسشنامه مدادی کاغذی چند گزینه‌ای سنجش خلاقیت.....
۵۶.....	۱-۲-۳-۳- روایی پرسشنامه خلاقیت.....
۵۷.....	۲-۲-۳-۳- پایایی پرسشنامه خلاقیت.....

- ۳-۴- روش اجرا ۵۸
- ۳-۵- طرح آماری ۵۹

فصل چهارم: یافته‌ها

- ۴-۱- یافته‌های توصیفی پژوهش ۶۱
- ۴-۲- یافته‌های استنتاجی پژوهش ۶۲
- ۴-۲-۱- سؤال اول: رابطه انواع سبک تفکر با ابعاد و کل
خلاقیت چگونه است ۶۲
- ۴-۲-۲- سؤال دوم: سهم هریک از انواع سبک تفکر، با کنترل عامل جنسیت،
در پیش‌بینی بعد سیالی خلاقیت به چه میزان است؟ ۶۴
- ۴-۲-۳- سؤال سوم: سهم هریک از انواع سبک تفکر، با کنترل عامل جنسیت،
در پیش‌بینی بعد بسط خلاقیت به چه میزان است؟ ۶۵
- ۴-۲-۴- سؤال چهارم: سهم هریک از انواع سبک تفکر، با کنترل عامل جنسیت،
در پیش‌بینی بعد ابتکار خلاقیت به چه میزان است؟ ۶۵
- ۴-۲-۵- سؤال پنجم: سهم هریک از انواع سبک تفکر، با کنترل عامل جنسیت،
در پیش‌بینی بعد انعطاف‌پذیری خلاقیت به چه میزان است؟ ۶۶
- ۴-۲-۶- سؤال ششم: سهم هریک از انواع سبک تفکر، با کنترل عامل جنسیت،
در پیش‌بینی نمره کل خلاقیت به چه میزان است؟ ۶۷
- ۴-۳- یافته‌های جانبی پژوهش ۶۹

فصل پنجم: بحث و نتیجه‌گیری

- ۵-۱- مقدمه ۷۴
- ۵-۲- رابطه انواع سبک تفکر با ابعاد مختلف و کل خلاقیت ۷۵
- ۵-۳- پیش‌بینی بعد سیالی بر اساس انواع سبک تفکر ۷۷
- ۵-۴- پیش‌بینی بعد بسط بر اساس انواع سبک تفکر ۷۸
- ۵-۵- پیش‌بینی بعد ابتکار بر اساس انواع سبک تفکر ۷۹
- ۵-۶- پیش‌بینی بعد انعطاف‌پذیری بر اساس انواع سبک تفکر ۸۰
- ۵-۷- پیش‌بینی نمره کل خلاقیت بر اساس انواع سبک تفکر ۸۱
- ۵-۸- یافته‌های جانبی پژوهش ۸۳

۹-۵- نتیجه‌گیری نهایی	۸۶
۱۰-۵- کاربرد نظری و عملی	۸۶
۱۱-۵- محدودیت‌های پژوهش	۸۷
۱۲-۵- پیشنهادهای پژوهشی	۸۸
۱۳-۵- پیشنهادهای کاربردی	۸۸

فهرست منابع و مأخذ

منابع فارسی	۹۰
منابع انگلیسی	۹۲

پیوست	۴۸
-------------	----

فهرست جداول

عنوان	صفحه
جدول (۱-۲) ویژگی‌های سبک‌های تفکر به همراه مثال	۲۰
جدول (۲-۲) انواع سبک تفکر	۲۲
جدول (۳-۲) فهرست مطالعات نشان‌دهنده عدم رابطه معنادار بین خلاقیت و جنسیت	۴۲
جدول (۴-۲) فهرست مطالعات نشان‌دهنده خلاقیت بیشتر در جنس مؤنث نسبت به جنس مذکر	۴۳
جدول (۵-۲) فهرست مطالعات نشان‌دهنده خلاقیت بیشتر در جنس مذکر نسبت به جنس مؤنث	۴۴
جدول (۱-۳) جنسیت، تعداد و درصد آزمودنی‌ها	۴۸
جدول (۲-۳)	۴۸
جدول (۳-۳) تفکیک گویه‌ها به مؤلفه‌های پرسشنامه سبک‌های تفکر	۵۰
جدول (۴-۳) تفکیک گویه‌های به انواع سه‌گانه سبک تفکر	۵۱
جدول (۵-۳) ضرایب همبستگی بین مؤلفه‌های پرسشنامه سبک‌های تفکر و انواع آن	۵۳
جدول (۶-۳) ضریب آلفای کرونباخ برای مؤلفه‌های پرسشنامه سبک‌های تفکر	۵۴
جدول (۷-۳) ضریب آلفای کرونباخ برای انواع سبک تفکر	۵۵
جدول (۸-۳) ابعاد پرسشنامه مدادی کاغذی چند گزینه‌ای سنجش خلاقیت عابدی	۵۶
جدول (۹-۳) ضرایب همبستگی درونی بین ابعاد و نمره کل پرسشنامه مدادی کاغذی چند گزینه‌ای سنجش خلاقیت	۵۷
جدول (۱۰-۳) ضریب آلفای کرونباخ کل برای پرسشنامه مدادی کاغذی چند گزینه‌ای سنجش خلاقیت	۵۸
جدول (۱-۴) میانگین و انحراف معیار دختران و پسران در انواع سبک تفکر	۶۱
جدول (۲-۴) میانگین و انحراف معیار دختران و پسران در ابعاد و کل خلاقیت	۶۲

جدول (۳-۴) ماتریس همبستگی بین سه نوع سبک تفکر، ابعاد چهارگانه خلاقیت و کل خلاقیت.....	۶۳
جدول (۴-۴) رگرسیون بعد سیالی بر روی انواع سبک تفکر با کنترل عامل جنسیت.....	۶۴
جدول (۵-۴) رگرسیون بعد بسط بر روی انواع سبک تفکر با کنترل عامل جنسیت.....	۶۵
جدول (۶-۴) رگرسیون بعد ابتکار بر روی انواع سبک تفکر با کنترل عامل جنسیت.....	۶۶
جدول (۷-۴) رگرسیون بعد انعطاف‌پذیری بر روی انواع سبک تفکر با کنترل عامل جنسیت.....	۶۷
جدول (۸-۴) رگرسیون کل خلاقیت بر روی انواع سبک تفکر با کنترل عامل جنسیت.....	۶۸
جدول (۹-۴) رگرسیون گام به گام بعد سیالی بر روی مؤلفه‌های تشکیل دهنده سبک تفکر نوع اول.....	۶۹
جدول (۱۰-۴) رگرسیون گام به گام بعد بسط بر روی مؤلفه‌های تشکیل دهنده سبک تفکر نوع اول.....	۷۰
جدول (۱۱-۴) رگرسیون گام به گام بعد ابتکار بر روی مؤلفه‌های تشکیل دهنده سبک تفکر نوع اول.....	۷۰
جدول (۱۲-۴) رگرسیون گام به گام بعد انعطاف‌پذیری بر روی مؤلفه‌های تشکیل دهنده سبک تفکر نوع اول.....	۷۱
جدول (۱۳-۴) رگرسیون گام به گام کل خلاقیت بر روی مؤلفه‌های تشکیل دهنده سبک تفکر نوع اول.....	۷۲

فهرست شکل‌ها

صفحه	عنوان
۳۱	شکل (۲-۱) مفهوم تفکر همگرا و تفکر واگرا .....
۳۴	شکل (۲-۲) مدل تیزهوشی سه حلقه‌ای رنزولی .....

فصل اول

مقدمه

اصلی‌ترین منبع رشد در قرن بیست و یکم رقابت، دانش یا تکنولوژی نیست بلکه کاربرد خلاقیت^۱ انسان است. خلاقیت به افراد کمک می‌کند که مولد باشند (آماویل^۲، ۱۹۸۸). بی‌تردید خلاقیت یکی از مهم‌ترین و اساسی‌ترین ویژگی‌های انسان در تمام مراحل زندگی است که تقریباً همه ابعاد زندگی و تمدن وی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. از اولین نوآوری‌ها در عصر حجر مانند تراش سنگ چخماق، اختراع چرخ، ارابه، خط و زبان تا پیشرفت‌های علمی، فنی و صنعتی امروزی، همگی نتیجه خلاقیت است. در واقع می‌توان گفت تمام علوم و فنون و هنرها و به طور کلی همه تمدن انسان محصول خلاقیت است و در این خصوص خلاقیت نقش تکوینی و تکاملی دارد (گلستان هاشمی، ۱۳۸۲). ضعیف بودن فرآیند بروز خلاقیت‌ها در جوامع عقب‌مانده موجبات بدبختی، فقر و فلاکت را فراهم می‌سازد. در دنیای پیچیده کنونی و در جوامع مختلف، رقابت‌های بسیار فشرده‌ای برای دستیابی به جدیدترین تکنولوژی‌ها و منابع قدرت وجود دارد. افراد تیزهوش، خلاق و صاحبان اندیشه‌های نو و مبتکرانه، همانند گرانبهاترین سرمایه‌ها، از جایگاه بسیار والا و ارزشمندی برخوردار هستند به طوری که توین بی^۳ ادعا می‌کند شانس به دست آوردن خلاقیت بالقوه، می‌تواند موضوع زندگی و مرگ هر جامعه‌ای باشد (کفایت، ۱۳۷۳).

امروزه به علت وجود رقابت میان کشورها و روزافزونی سریع تغییرات، نیاز به پرورش خلاقیت بیش از پیش احساس می‌شود و برای هر جامعه تصویری دقیق از آینده الزامی است. این تصویر جامع و دقیق از آینده در افراد جامعه، انگیزه لازم را برای رسیدن به بالاترین سطح تفکر و خلاقیت به وجود می‌آورد (تورنس^۴، به نقل از آناستازی، ترجمه براهنی، ۱۳۷۹). برای بقا در صحنه رقابت، خلاقیت و نوآوری یک امر مهم و حیاتی محسوب می‌گردد. یکی از عوامل مؤثر در ایجاد خلاقیت و نوآوری، سبک تفکر افراد است. بنابراین برای ایجاد خلاقیت، سبک تفکر نقشی محوری و بنیادین دارد (کشتکاران، محبتی، هدایتی و روشن‌فرد، ۱۳۸۸).

---

¹ . creativit

² Amabile

³ . Toyenbee

⁴ Torrance

تفکر به عنوان هسته آموزش و یک عنصر تشکیل دهنده در یادگیری شناخته شده است. کلونینگر^۱ (۲۰۰۸) سبک تفکر^۲ را یکی از ویژگی‌های اصلی انسان می‌داند. سبک‌های تفکر متفاوت از توانایی‌ها می‌باشند. در واقع، سبک تفکر، ترجیح‌های فرد برای استفاده از توانایی‌هاست (استرنبرگ^۳، ۱۹۸۸). سبک‌های تفکر ترجیح‌های شناختی هستند که بر روی نحوه رفتار و احساسات تأثیر می‌گذارند (ژانگ^۴ و استرنبرگ، ۲۰۰۰). استرنبرگ و گریگورنکو^۵ (۱۹۹۳) دریافتند که بین سبک‌های تفکر و تیزهوشی رابطه تعاملی برقرار است. آنها معتقدند که تفاوت فردی بین افراد سرآمد تنها به دلیل تفاوت استعداد نیست، بلکه می‌تواند به علت سبک‌های تفکر این افراد باشد. اغلب افراد تیزهوش در ایجاد تعامل بین توانایی‌ها و سبک‌های تفکر خود قدرت زیادی دارند. بر اساس این یافته‌ها، استرنبرگ و گریگورنکو پیشنهاد می‌کنند که توجه به سبک‌های تفکر در آموزش افراد سرآمد می‌تواند حائز اهمیت باشد.

۱-۱- بیان مسأله

پرداختن به موضوع خلاقیت از آن جهت مهم به نظر می‌رسد که واقعاً سهم بزرگی از جریان پیشرفت‌های علمی - صنعتی در دنیا، دست‌آوردهای تمدن بشری، آسایش و شکوه زندگی انسان محصول تفکر خلاقانه محسوب می‌شود، زیرا بدون ابداع و نوآوری، عرصه زندگی برای همه به اندازه کافی سرد و بی‌تحرك بوده و حیات بشر نیز خیلی بیش از این ساده و همراه با رنج و زحمت می‌شد. در نتیجه توجه به امر خطیر خلاقیت، دقیقاً به معنی توجه به سرنوشت زندگی اجتماعی بشر و آینده جوامع است (الوین تافلر^۶، به نقل از رضانی، ۱۳۸۸). در جوامع امروزی تلاش می‌شود تمام افراد به خودشکوفایی رسیده و توانایی‌های بالقوه خود را فعلیت بخشند. امروزه تغییرات به شیوه خلاقیت و نوآوری برای رشد جوامع ضروری به نظر می‌رسد (سیکزنت میهالی^۷، به نقل از مولیادی، ۲۰۱۱). از جمله عوامل مؤثر بر خلاقیت و نوآوری، می‌توان به سبک تفکر، هوش و شخصیت اشاره کرد (استرنبرگ، ۱۹۹۷، ب).

ویژگی اساسی انسان برخوردار از قدرت تفکر است. انسان‌ها به کمک فکر خود توانسته‌اند بر محیط پیچیده و متغیر مسلط شده و به حیات خود ادامه دهند. افراد با سبک ویژه خودشان

¹ Cloninger

² thinking styles

³ Sternberg

⁴ Zhang

⁵ Grigorenko

⁶ Alvin Toffler

⁷ Csikszentmihalyi

در مورد چگونگی انجام کارها فکر می‌کنند (ژانگ و استرنبرگ، ۱۹۹۸). اما در بسیاری از مواقع، اجتماع میان توانایی‌ها و سبک‌های تفکر افراد تفاوتی قائل نشده و تفاوت موجود در سبک‌های تفکر، اشتباهاً به توانایی‌های افراد نسبت داده می‌شود و در نتیجه این اشتباه، افرادی که سبک تفکرشان با انتظارات دیگر افراد همچون معلمان، والدین، همکاران و ... هماهنگ نیست، دچار سردرگمی می‌شوند و این ناهماهنگی در مراکز آموزشی یا محل کار به صورت جدی‌تری خود را نشان می‌دهد (استرنبرگ، ۱۹۹۷ ب).

در ایران پژوهش‌های متعددی در زمینه هر یک از دو سازه خلاقیت و سبک تفکر در مدیران، دانش‌آموزان و دانشجویان صورت گرفته، اما در زمینه رابطه بین این دو سازه، پژوهش‌های محدودی انجام شده است. از جمله پژوهش‌هایی که به رابطه سبک تفکر با خلاقیت عنایت دارد می‌توان به پژوهش‌های امامی‌پور و سیف (۱۳۸۲) و خوئینی (۱۳۸۴) اشاره کرد. با توجه به این که در میان دانشجویان برجسته مشتمل بر استعداد درخشان و ممتاز در این خصوص تاکنون پژوهشی صورت نگرفته است، این سوال مطرح می‌شود که آیا بین سبک‌های تفکر و ابعاد و کل خلاقیت در این گروه از دانشجویان رابطه‌ای وجود دارد؟

بنابراین، پژوهش حاضر به بررسی رابطه‌ی بین سبک‌های تفکر و خلاقیت در دانشجویان استعداد درخشان و دانشجویان ممتاز پرداخته است. با تعیین سهم پیش‌بینی‌کنندگی سبک‌های تفکر در هر یک از ابعاد خلاقیت، می‌توان به گسترش مفهومی نظریه‌های مبنائی هر یک از این دو سازه و ایجاد پیوند بین این زمینه‌های علوم شناختی کمک نمود. افزون بر این، در صورتی که سبک‌های تفکر از پیش زمینه‌های رشد خلاقیت و ابعاد آن باشند، می‌توان از نتایج این مطالعه در جهت بهبود و توسعه تعلیم و تربیت تیزهوشان بهره گرفت.

۱-۲- ضرورت و اهمیت پژوهش

از مهم‌ترین منابع انسانی در هر جامعه می‌توان به دانشجویان استعداد درخشان و دانشجویان ممتاز آن اجتماع اشاره کرد. شناسایی سبک‌های تفکر مؤثر در خلاقیت دانشجویان استعداد درخشان و دانشجویان ممتاز به منظور مهیا نمودن شرایط رشد نوآوری و ابتکار نزد این افراد حائز اهمیت است. ایجاد شرایط بروز خلاقیت و شکوفائی استعدادها از الزامات هر جامعه است، زیرا بدون داشتن تفکرات بدیع و نوآورانه، جامعه پیوسته در حال تقلید، مصرف و وابستگی به سر خواهد برد. بنابراین جامعه جهت رسیدن به تولید، سرزندگی و استقلال نیاز به خلاقیت دارد.

جامعه به پژوهشگران، مهندسان و مدیران خلاق نیازمند است. به همین دلیل، در سال‌های اخیر مطالعات مربوط به استعداد‌های علمی به نحو فزاینده‌ای بر استعداد‌های خلاق تمرکز یافته است. توجه به افرادی که صرفاً محتاط، دقیق و دارای تفکر تحلیلی هستند، جای خود را به افرادی داده که نوآور، مبتکر و مخترع می‌باشند. بدین ترتیب، خلاقیت که سال‌ها اساسی‌ترین ویژگی لازم برای خلق آثار هنری شناخته می‌شد، امروزه بیش از پیش اساس دستاوردهای علمی محسوب می‌شود (آناستازی، ترجمه براهنی، ۱۳۷۹).

نوآوری و خلاقیت در پیشرفت جوامع، سازمان‌ها و افراد نقش اساسی دارد و برنامه‌ریزی برای پرورش آن از مهم‌ترین مسائل در قلمرو روانشناسی آموزشی است. بسیاری از محققان در گذشته به بررسی صرف خلاقیت می‌پرداختند و به دنبال شناختن ماهیت و ابعاد خلاقیت بوده‌اند، ولی در حال حاضر تحقیقات در راستای کشف عواملی قرار گرفته‌اند که این ویژگی را بروز می‌دهند (وود^۱، ۱۹۹۳). امروزه، گسترش دانش در زمینه عوامل مؤثر بر خلاقیت حائز اهمیت است. استرنبرگ (۱۹۹۷ ب) عنوان می‌کند که سه عامل هوش، شخصیت و سبک تفکر بر روی خلاقیت فرد تأثیر می‌گذارند.

در عصر حاضر، افراد برای رویارویی با تحولات شگفت‌انگیز هزاره‌ی سوم میلادی باید مهارت‌های تفکر و خلاقانه خود را به منظور تصمیم‌گیری مناسب و حل مسائل پیچیده جامعه بهبود بخشند. اگر دست‌اندرکاران آموزش و پرورش به طور آگاهانه از سبک‌های تفکر فراگیران و تفاوت بین آنها مطلع شوند، فرآیند آموزش به طور مؤثرتری اتفاق می‌افتد.

آگاهی داشتن از این که چه نوع سبک تفکری در دانشجویان استعداد درخشان و دانشجویان ممتاز مرتبط با خلاقیت است، در ایجاد و بهبود توانایی خلاق این افراد مؤثر خواهد بود. از آنجا که سبک‌های تفکر متفاوت می‌توانند علت عملکردهای متفاوت افراد باشند، در نتیجه عدم آگاهی از انواع سبک‌های تفکر می‌تواند سبب بروز مشکلاتی برای دانشجویان شود و در پی این مشکلات به نیروی خلاق دانشجوی، استدلال و ابداع وی ضربه وارد شود و در نتیجه خلاقیت فرد کاهش یابد یا به طور کلی از بین رود. دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت، با ایجاد فضا و محیط مناسب می‌توانند خلاقیت افراد را به حالت بالفعل برسانند.

ایجاد تغییرات، نیازمند تحقیق در ارتباط با انواع سبک‌های تفکر در این افراد است تا بتوان از نتایج تحقیقات در این زمینه حداکثر بهره را برد. نتایج حاصل از تحقیق در این زمینه را می‌توان در سطوح مختلف آموزشی و جامعه‌های بزرگتر به طور گسترده‌تری مورد آزمایش قرار داد و دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت تیزهوشان را از این یافته‌ها و کاربردها در این حیطه آگاه نمود.

---

¹ Wood